

Mellan förverkligande och förtryck, kvinnliga svartmetallfans i Turkiet

Douglas Mattsson

Om religion producerar så här mycket propaganda så behöver det finnas lika hård motpropaganda!

Citatet ovan är taget från en intervju med ett svartmetallfan i Turkiet, låt oss kalla henne Hava. Liksom andra namn i den här texten är det fingerat, för att skydda mina informanternas identitet. Jag hade frågat Hava vad hon tyckte om musiken, men i sitt svar ledde hon in diskussionen på den förändrade politiska situationen i Turkiet. Musiken erbjöd en möjlighet att bryta normer, tänka, och handla på sätt som annars inte vore möjligt i Turkiet. Havas svar bör alltså ses i ljuset av de politiska och sociala förändringar Turkiet genomgått under det senaste årtiondet och blir ett exempel på hur religion, politik och populärkultur kan vävas samman. Liksom i 1960-talets USA eller i proggrörelsens Sverige kan metallscenen i dagens Turkiet också studeras som en motkulturell arena.

Det turkiska regeringspartiet *Adalet ve Kalkınma Partisi*, eller Rättvis och Utvecklingspartiet (AKP), hyllades ursprungligen för sin syntes av politisk islam, sekulära och demokratiska principer, samt en fri marknadsekonomi (se exempelvis Özbudun 2006; Yavuz 2006). Dock har den turkiska regeringen, ledd av president Recep Tayyip Erdoğan, på senare år blivit alltmer

auktoritär (Baser & Öztürk 2017). Erdoğan's vision av ett 'nytt Turkiet' bestående av en ny generation fromma muslimer är tänkt att ersätta vad hans anhängare betraktar som det 'gamla Turkiet' och i denna process så utmålas de som avviker som en ideologisk motståndare (Toprak 2009, Hecker 2014). Ofta betraktad som en av metalmusikens mest extrema subgenrer, utgör svartmetall och dess estetik, centrerad kring antireligiösa, blasfemiska, och satanistiska teman (Moynihan & Søderlind 2003; Patterson 2013) ett gränsöverskridande kulturuttryck (Kahn-Harris 2007) i förhållande till den dominerande diskursen i Turkiet. Svartmetall är AK-partiets absoluta motsats.

Denna artikeln utforskar kvinnliga deltagare i den turkiska svartmetallscenen och de olika möjligheter de menar att subkulturen erbjuder dem. Men först, vad är svartmetall?

Svartmetall

Svartmetall är en musikgenre som bland annat kännetecknas av growlsång (en gutturalt skrikande sångstil), blastbeat (ett repetitivt rytmmönster på trummor), och tremologitarrer vilka tillsammans skapar en kakafoni av flytande atmosfäriska ljud (Hagen 2011; Kahn-Harris 2007). Genren har fått sitt namn efter det brittiska bandet *Venoms* skiva *Black Metal* från 1982 och är en ständig källa för kontrovers på grund av att band inom genren ofta gör bruk av explicit satanistisk, antikristen, och ockult estetik och lyrik. Detta fokus på det mörka och onda fick ödesdigra konsekvenser i samband med genrens etablering i Norge (den så kallade 'andra vågen av svartmetall') då medlemmar från de norska banden Mayhem och Burzum begick ett antal mord och brände ner kyrkor i början av 1990-talet. Fler än 40 kyrkor (bland annat den 700 år gamla Fantofta kyrka) brann ned eller fick omfattande skador. Svartmetall och dess anhängare har sedan dess associerats med satanism, våld och en kamp mot religion (Moynihan & Søderlind 2003). I dag är genren väletablerad och svartmetallband finns i dag över hela världen (Wallach & Berger & Greene 2011; Weinstein 2011), även i Turkiet.

Svartmetall i Turkiet

Svartmetall har en relativt lång historia i Turkiet. Redan 1988 grundades bandet *Witchtrap*, ofta erkänt som Turkiets första svartmetallband, och tillsammans med *Ehrimen*, *Infected*, *Pagan*, och *Ebonsight* (vilket enligt egen utsägo är världens första svartmetallband med bara kvinnor) utgör de den första generationen av turkisk svartmetall (Hecker 2012, 134–136). Även utländska svartmetall-band besökte tidigt landet och ovan nämnda Mayhem spelade i Turkiet redan 1990 (Hecker 2012, 132–133). Men det skulle dröja ända till 1997 innan den första officiella turkiska svartmetallskivan blev tillgänglig i Turkiet, då Hammer Müzik släppte *Witching Black* av Witchtrap. Den följdes snabbt av andra skivor och vid decenniets slut fanns det ett flertal svartmetallskivor, demos, och EP's av turkiska band på marknaden.

Vid slutet av 1980-talet var metalsubkulturen en del av offentligheten, och i likhet med andra länder (Kahn-Harris 2007; LeVine 2008; Street 2012), utgjorde den en källa för kontrovers i Turkiet. Speciellt gällde det 'satanistisk' svartmetall (Hecker 2012). Efter en metalkonsert i Istanbul 1990 skrev journalisten Engin Ardiç ett reportage i tidningen *Sabah* om den nya plågan i landet - 'metalheads'. I reportaget, som bäst kan beskrivas som alarmistiskt, associeras metalheads med flertalet subversiva aktiviteter. De deltar i svarta mässor, dricker blod, hänger sig åt ateism och homosexualitet, har sex före äktenskapet och "förökar sig som hundar". Särskilt alvarligt, enligt Ardic, var det att unga kvinnor gick runt med "de otrognas" symbol målade i pannan (Hecker 2012). Trots Ardics felaktiga avkodning av inventerade kors som en symbol för kristendomen, illustrerar artikeln hur metal kan uppfattas som gränsöverskridande i Turkiet och hur kvinnors delaktighet uppfattas som mer problematisk än mäns. Detta illustrerades inte minst under den moralpanik över satanister som slog fäste i Turkiet vid slutet av 1990-talet (Goode & Ben-Yehuda 2009).

I september 1999 återfanns kroppen av en ung kvinna i en kyrkogård i Ortaköy, Istanbul. Offret, Şehriban Çoşkunfirat,

hade blivit våldtagen och mördad i en akt som förövarna senare skulle beskriva som 'beordrad av Satan' (Hecker 2012). Febrilt söktes det efter svar på ungdomarnas moraliska kollaps och metalmusik, särskilt svartmetall, ansågs av många vara anledningen. Under drygt en månad var "hotet" från satanister det mest rapporterade ämnet i Turkiet och medias rapportering av fallet eggade på politiker och allmänhet att skrida till handling. Föräldrar förstörde sina barns metalskivor, gitarrlektioner avbröts, och av rädsla för reprimander klippte flera av scenens unga män av sig sitt långa hår. Polisen tillsatte till och med en nationell specialenhet för satanism och hotet från satanister likställdes av en turkisk parlamentariker med det från de terrorstämplade organisationerna PKK och Hizbollah (Hecker 2012, 104–109). Men offret hade också, enligt det dominerande narrativet, sig självt att skylla eftersom hon hade varit ute och socialiserat i en moraliskt suspekt miljö (metalbar) sent på natten (Hecker 2012).

Idag tar samtliga i scenen avstånd från det som skedde och menar att det inte har något med svartmetall att göra. Men anklagelserna om satanism kvarstår och för många i Turkiet associeras metalmusik med satanism och det är inte ovanligt att scendeltagare får kommentarer om att de är satanister eller om de planerar att mörda katter när de går på gatan (Mattsson 2018). Med tanke på genrens historia och de fördomarna som knyts till svartmetall kan man fråga sig vad det är som leder människor till att engagera sig i subkulturen?

Mellan förverkligande och förtryck, kvinnor i svartmetall

Enligt sociologen Keith Kahn-Harris knyts extreme metal (som svartmetall är en del av) kring tre typer av gränsöverskridande praktiker i förhållande till majoritetssamhället: ljudliga, diskursiva, och kroppsliga (Kahn-Harris 2007, 29–49). Som avsnittet ovan visat är svartmetall i Turkiet gränsöverskridande i flertalet bemärkelser. Att 'gå över gränsen' och därmed utmana hegemonin i samhället brukar i subkulturstudier kallas för mothegemo-

ni, eller motstånd (Williams 2011). Nedan följer en analys kring hur svartmetallkonserter blir ett tillfälle för kroppslig gränsöverskridning och utmanande av hegemonin.

De svartmetallkonserter jag närvarat vid i landet har ägt rum i källar- eller vindsvåningar utan fönster, och på sätt skapade de en centraliserad periferi eller backutrymme (Goffman 1966) där kroppslig gränsöverskridning möjliggjordes. Även om det fortfarande var övervägande män, var det inte ovanligt att också kvinnor deltog i så kallade mosh-pits (en våldsamt men kontrollerad dans där deltagarna 'studsar' och hoppar in i varandra) framför de band som uppträdde. Manliga samt kvinnliga scendeltagare kunde då fritt socialisera utan risk att bli upptäckta av nyfikna utomstående. Konsertlokalens förvandling till ett nytt socialt utrymme (Certeau 2013) där kroppsliga aktiviteter (mosh-pit, head-bang, stage-dive) som utmanar traditionell förståelse av såväl social konvensans som lämpliga genusrelationer i Turkiet kunde utageras, är en anledning till varför samtliga deltagande kvinnor, men även män, såg det som en stärkande aktivitet (Riches 2011). Hava berättar:

Jag tycker om energin, jag kan liksom förstå hur jag känner. Det är som om jag lever i två olika världar. Du vet man går till jobbet och är snäll mot alla och allting, och egentligen så vill jag bara ta på mig min band-t-shirt, och du vet, dra på mig min läderjacka, gå på konserter och släppa loss fullständigt. Så för mig är det ganska stärkande, eller... du vet, att gå till en metalbar och supa ihjäl mig, det är också ganska stärkande för mig. För jag vet att det inte är någon där som dömer mig, ingen skulle komma och kritisera mig för att jag är en kvinna. Så det är dessa bra sakerna i metalscenen... för även om du inte känner någon i gruppen så kan du fortfarande gå och snacka med dom. Om du gör det som kvinna i andra barer så kommer de tro att du flörtar med dom eller nått, att du är ute efter sex. I metalscenen tror jag inte att man hade antagit det lika enkelt, vi pratar liksom med alla.

För Hava utgör konserter och umgänge på metalbarer en form av *katarsis*, en paus från vardagen och en möjlighet att vara den hon 'verkligen är'. Värt att notera är hur Hava, i egenskap av

kvinnor, upplever att hon blir bemött olika i olika barer eller sociala miljöer. I detta fallet blir metalbaren eller konserten en miljö där Hava känner att hon kan socialisera utan att det per automatik uppfattas som om hon 'raggar' eftersom musiken är det som knyter människorna där samman. Detsamma upplevs inte vara möjligt på 'vanliga' barer. Det är även i linje med hur andra kvinnor inom scenen upplevt att de blir betraktade som moraliskt korrupta och sexuellt tillgängliga subjekt av delar av det Turkiska majoritetssamhället. Som Sultan, en annan kvinna som rör sig i samma miljöer som Hava, berättar:

Människor brukar ropa snuskiga saker till mig när jag går på gatan. Att vara en metalbrud är stundtals svårare än om du ser ut som en 'vanlig' kvinna för folk tror att du är slampig och att du kan ha sex med vem som helst. Om du träffar någon så tror de per automatik att jag är 'enkel' på grund av mina tatueringar och för att jag klär mig som ett metalfan. Det finns liksom ett rykte i samhället att män enkelt kan ligga med rock- eller metalbrudar för att vi är öppensinnade... så jag har upplevt en hel del sexuella trakasserier på grund av hur jag klär mig.

Viktigt att poängtera är att Sultans erfarenheter av sexuella trakasserier inte är begränsade till metalscenen utan tycks vara ett uttryck för en växande trend i Turkiet (*Hürriyet Daily News* May 19, 2017). Med det sagt så är fördomarna som Sultan ger uttryck för i linje med hur metalscenen tidigare porträtterats i turkisk media då en del av kärnan i den tidigare polemiken mot metal var att det ledde till moralisk kollaps och utomäktenskapligt sex. Även om svartmetallscenen upplevdes som mindre sexistisk än många andra miljöer i Turkiet så betyder det inte att den är helt fri från fördomar.

Metalmusik är i huvudsak en genre av män, för män (Arnett 1996; Walser & Berger 2014; Weinstein 2000). Inte minst när det kommer till svartmetall, där endast cirka tio procent av musikererna globalt är kvinnor (Berkers & Schaap 2018). Den hypermaskulina miljö som svartmetall är en del av har lett till att tidigare forskare uppmärksammat att kvinnor sällan deltar i subkul-

turen under samma förutsättningar som män (Purcell 2003). I sin studie av kvinnliga döds metalfans i USA använder Sonia Vasan (2011) teorier om socialt utbyte för att förstå vad det är som leder kvinnor till att vara en del av en i övervägande mansdominerad och chauvinistisk genre. Den frihet som involveringen i metalscenen erbjöd hennes informanter gjorde att de var beredda att anamma "... patriarchal notions of appropriate female attire and conduct" för att bli accepterade, vilket samtidigt skapades en "sub-heirarchy of women within the scene" (Vasan 2011, 345).

Detta någorlunda kontradiktoriska förhållandet mellan personligt förverkligande å ena sidan, och förtryck å den andra, visade sig även i den turkiska svartmetallscenen då samtliga kvinnor jag intervjuade upplevde att de hade svårt att bli tagna på allvar av vissa inom scenen och därmed behövde bevisa sin dedikation till musiken. Samtidigt blir svartmetall, som det inledande citatet ger sken av, ett sätt att mobilisera och ge uttryck för en protest mot den sociopolitiska förändringen som skett i Turkiet.

Svartmetall som ett alternativ till trebarnsmamman

Så hur ska man förstå kvinnors deltagande i den turkiska svartmetallscenen? Först och främst, och det är viktigt att inte glömma, är det en kärlek till musiken. Samtliga av de jag intervjuat kom i kontakt med svartmetall i tidiga tonåren och går, över ett decennium senare, fortfarande på konserter, köper skivor, och deltar scenrelaterade aktiviteter (Mattsson 2018). De vägrar prompt acceptera andras beskrivningar om att det skulle röra sig om 'en fas' som de sedan skulle komma över. Snarare betonas det unika med svartmetallen. Förutom musiken så lyftes texterna upp som särskilt betydelsefulla, inte minst de anti-religiösa inslagen som genren är känd för. Att via svartmetallscenen överskrida samhällets normer i förhållande till religion, moral, och genus, var för många ett viktigt inslag av subkulturen. Som Bahar sa: "jag vill verkligen inte vara någons fru eller moder, det är normer som jag inte vill följa och den här musiken

är bra för mig för här kan jag kommunicera med människor om hur jag tycker och tänker. I svartmetallscenen kan jag säga vad jag tänker om religion utan att någon dömer mig”.

Vidare värderas den gränsöverskridande kvalitén hos svartmetallen ännu högre utifrån dagens läge i Turkiet. Den konservativa förskjutning som skett i exempelvis familjepolitik, sedan AKP:s makttillträde har inte minst uppmärksammats av vissa kvinnorättsorganisationer i Turkiet (Bakan & Tunçel, 2019; Koyuncu & Özman 2019). President Recep Tayyip Erdoğan har även gjort flera utlåtande där han preciserar sin åsikt om kvinnors roll i det Turkiska samhället. Bland annat menar han att deras huvudsakliga uppgift är gifta sig (istället för att fokusera på karriär) och föda minst tre barn. Feminism, menar Erdoğan, är oförenligt med Turkiska och muslimska värderingar (*duvaR.english* January 9, 2020; *The Guardian* November 24, 2014; *Hürriyet Daily News* February 10, 2013). I kontrast till Erdoğan's vision erbjuder svartmetall i Turkiet en alternativ identitetskonstruktion och involvering i svartmetallscenen upplevs, trots dess maskulina dominans, som frigörande i förhållande till det turkiska majoritetssamhället, för att citera Sultan ”svartmetall ger mig energi att kämpa”.

Referenser

- Arnett, Jeffrey Jensen (1996). *Metalheads: heavy metal music and adolescent alienation*. Boulder: WestviewPress.
- Bakan, Ronay & Tunçel, Özlem (2019). Women's Struggle in Turkey. *YaleGlobal*, <https://yaleglobal.yale.edu/content/womens-struggle-turkey>, besökt 2020-01-16.
- Baser, Bahar & Ahmet Erdi, Öztürk (red.) (2017). *Authoritarian Politics in Turkey: Elections, Resistance and the AKP*. London New York: I.B. Tauris.
- Berkers, Pauwke & Julian, Schaap (2018). *Gender inequality in metal music production*. Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Certeau, Michel de (2013). *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.

- duvaR.english* (2020/01/09). Erdoğan urges joint attitude against those promoting life without marriage. <https://www.duvarenglish.com/domestic/2020/01/09/erdogan-urges-joint-attitude-against-those-promoting-life-without-marriage/>, besökt 2020/01/16.
- Goffman, Erving (1966). *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*. New York: The Free Press.
- Goode, Erich & Nachman, Ben-Yehuda (2009). *Moral panics: the social construction of deviance*. 2nd ed. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Hagen, Ross (2011). Musical Style, Ideology, and Mythology in Norwegian Black Metal. I: Wallach, Jeremy, Berger, Harris M. & Greene, Paul D. (red.) (2011). *Metal rules the globe: heavy metal music around the world*. Durham, NC: Duke University Press
- Hecker, Pierre (2012). *Turkish Metal Music, Meaning, and Morality in a Muslim Society*. Burlington: Ashgate.
- Hecker, Pierre (2014). A Clash of Lifestyles? Jugendliche Lebensstile im politischen Diskurs der Türkei. *Jugendbewegungen. Städtischer Widerstand und Umbrüche in der Arabischen Welt*. Bielefeld: Transcript, ss. 326-352.
- Hürriyet Daily News* (2013/02/10). Turkish PM pushes for 'three children incentive'. <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-pm-pushes-for-three-children-incentive-40811>, besökt 2020-01-16.
- Hürriyet Daily News* (2017/02/10). Sexual assault cases increased over last 10 years in Turkey: Ministry. <http://www.hurriyetdailynews.com/sexual-assault-cases-increased-over-last-10-years-in-turkey-ministry-113293>, besökt 2020-01-16.
- Kahn-Harris, Keith (2007). *Extreme metal: music and culture on the edge*. Oxford: Berg.
- LeVine, Mark (2008). *Heavy metal Islam: rock, resistance, and the struggle for the soul of Islam*. New York: Three Rivers Press.
- Mattsson, Douglas (2018). *Black Metal in Turkey: Islamic semiotics and subcultural resistance*. Lund: Lund University.
- Moynihan, Michael & Didrik, Söderlind (2003). *Lords of chaos: the bloody rise of the satanic metal underground*. New ed. Port Townsend: Feral House.
- Patterson, Dayal (2013). *Black Metal: Evolution of the Cult*. Port Townsend: Feral House.

- Purcell, Natalie J (2003). *Death metal music: the passion and politics of a subculture*. Jefferson: McFarland.
- Street, John (2012). *Music and Politics*. Cambridge: Polity.
- The Guardian* (2014/11/24). Recep Tayyip Erdoğan: 'women not equal to men'. <http://www.theguardian.com/world/2014/nov/24/turkeys-president-recep-tayyip-erdogan-women-not-equal-men>, besökt 2020-01-16.
- Toprak, Binnaz (2009) *Being Different in Turkey: Religion, Conservatism and Otherization*. İstanbul; Open Society Foundation: Boğaziçi Üniversitesi
- Vasan, Sonia (2011). The Price of Rebellion: Gender Boundaries in the Death Metal Scene. *Journal for Cultural Research* 15 (3), ss. 333-49.
- Wallach, Jeremy & Harris M., Berger & Paul D., Greene (2011). Affective Overdrive, Scene Dynamics, and Identity in the Global Metal Scene. I Wallach, Jeremy, Berger, Harris M. & Greene, Paul D. (red.) (2011). I: *Metal rules the globe: heavy metal music around the world*. Durham, NC: Duke University Press.
- Walser, Robert & Harris M., Berger (2014). *Running with the devil: power, gender, and madness in heavy metal music*. Music/culture. Connecticut: Wesleyan University Press.
- Weinstein, Deena (2000). *Heavy Metal: The Music and Its Culture*. Rev. ed. Cambridge: Da Capo Press.
- Weinstein, Deena (2011). The Globalization of Metal. I: Wallach, Jeremy, Berger, Harris M. & Greene, Paul D. (red.) (2011). *Metal rules the globe: heavy metal music around the world*. Durham, NC: Duke University Press
- Williams, J. Patrick (2011). *Subcultural theory: traditions and concepts*. Cambridge: Polity Press.